

Lausunto

11.07.2025

Asianro 4236/00.04.00/2025

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
Pohjois-Savon alueellinen vastuumuseo

Ympäristöministeriö

Viite: VN/26856/2023

Kuopion kulttuurihistoriallisen museon lausunto alueidenkäyttölain muutoksesta

Ympäristöministeriö on pyytänyt Kuopion kulttuurihistorialliselta museolta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaiksi. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo toimii museolain (314/2019) 7§ mukaisesti Pohjois-Savon alueellisena vastuumuseona ja lausuu luonnoksesta kulttuuriympäristön (arkeologinen kulttuuriperintö, rakennettu ympäristö ja kulttuurimaisema) osalta.

Yleiset kommentit

Maankäyttö- ja rakennuslain muutos jakautuu useaan erilliseen lakiin, joilla kaikilla on vaikutusta kulttuuriympäristöön ja sen huomioimiseen ja suojeluun. Usean erillisen lain yhteisvaikutuksia kulttuuriympäristöön on mahdoton arvioida tässä vaiheessa.

Esitysluonnoksen osalta kulttuuriympäristöä koskeva valmistelu on jokseenkin heikkoa, mikä näkyy erityisesti käytettyjen termien puutteellisena määrittelynä sekä epäjohdonmukaisena käyttönä. Kulttuuriympäristön osa-alueita ei huomioida yhteismitallisesti ja yksiselitteisesti lakiesityksen eri pykälissä ja säännöskohtaisissa perusteluissa. Kulttuuriympäristö, eli arkeologinen kulttuuriperintö, rakennettu ympäristö ja kulttuurimaisema, tulee huomioida kokonaisuutena kaikilla kaavatasoilla, sekä muissa kulttuuriympäristöön vaikuttavissa pykälissä samantarvoisesti. Lisäksi on tärkeää, että kulttuuriympäristö kokonaisuutena tuodaan esille itse laissa eikä vain säännöskohtaisissa perusteluissa. Terminologian käyttö on oltava johdonmukaista sekä yksiselitteistä.

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo pitää myös erittäin valitettavana sitä, että esityksestä on jätetty pois maailmanperintökohteita koskeva pykälä. Tällä pykälällä laajempia kansainvälisiä arvoja sisältävien maailmanperintökohteiden ja niiden suojavyöhykkeiden erityinen arvo tunnistettaisiin ja huomioitaisiin paremmin kaavoituksessa. Museo pitää olennaisena pykälän tuomista takaisin alueidenkäyttölakiin.

Kansalaisten ja järjestöjen vaikutusmahdollisuuksia omaa ympäristöään koskevissa päätöksissä esitetään heikennettäväksi lakiluonnoksessa. Tämän kaltainen kehitys heikentää alueellisen vastuumuseon näkökulmasta lähidemokratian toteutumista, ja se voidaan katsoa eräänlaiseksi jatkumoksi suhteessa rakentamislakiin (751/2023 & 897/2024), jossa niin ikään kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia kavennettiin. Museo katsoo, että kulttuuriympäristö, kuten kulttuuriperintö laajemminkin voidaan kokea myös kansallisena omaisuutena, jolloin kansalaisten vaikutusmahdollisuus tulisi kaventamisen sijaan taata myös jatkossa.

Museo pitää myös lakiesityksen lausuntoaikaa lyhyenä suhteessa sen laajuuteen sekä sijoittumista kesäkaudelle ja kuntavaalien jälkeiseen aikaan erikoisena ratkaisuna.

Kommentit luvusta 1 Yleiset säännökset

Alueidenkäytön suunnittelun tavoitteita käsittelevän pykälän kohdassa 5 tulisi puhua nimenomaisesti kulttuuriympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä ja niiden vaalimisesta, jolloin kulttuuriympäristö kokonaisuudessaan tulee yksiselitteisesti huomioitua. Samoin termi kulttuuriperintö on täsmällisempi ja sen myötä myös aineeton kulttuuriperintö tulisi huomioiduksi.

Kommentit luvusta 2 Viranomaisten tehtävät

Tämänhetkisen tiedon mukaan elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen kulttuuriympäristöön liittyvät tehtävät jakautuvat tulevien lupa- ja valvontaviraston sekä elinvoimakeskusten välille. Museon näkemyksen mukaan on tärkeää, että molempien virastojen tehtäviin lisätään kulttuuriympäristötavoitteiden edistäminen.

Lupa- ja valvontaviraston tehtävänä on lakiesityksessä määritelty kunnan alueidenkäytön suunnittelun tukeminen. Museon esittää tätä muutettavan niin, että tehtäviin kuuluu alueidenkäytön suunnittelun edistäminen, jolloin toiminnan voi katsoa olevan tavoitteellisempaa ja vastaavan myös elinvoimakeskuksen tehtävää. Valtakunnalliset virastot käsittelevät laajempia kokonaisuuksia kuin esimerkiksi kunnat, jolloin niiden tehtävien täytyy myös kulttuuriympäristöjä koskeissa asioissa olla mitoitettu oikein.

Kommentit luvusta 3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Museo pitää hyvänä, että valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on tunnistettu myös kansainvälisesti arvokas kulttuuri- ja luonnonperintö. Uutena lisäyksenä ympäristöministeriölle esitetään velvoitetta seurata yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa alueidenkäytön valtakunnallisia tarpeita ja tavoitteiden ajantasaisuutta alueidenkäytön tilanteen ja kehitysnäkymien valossa. Lisäys on kannatettava, koska ainakin kulttuuriympäristön osalta VAT-prosessit ovat olleet hitaita ja usein pienillä resursseilla valmisteltuja. VAT-tavoitteiden ja inventointien tietopohjaa tulisi tarkastella säännöllisesti ja niiden säännöllistä päivittämistä tulisi edistää.

Kommentit luvusta 4 Maakuntakaava

Maakuntakaavoituksessa tulisi selkeästi esittää valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja erityisesti niiden mukaiset kulttuuriympäristöjen inventoinnit. Museo pitää tärkeänä, että maakuntakaavalla voidaan yhdistää valtakunnalliset tavoitteet maakunnallisiin ja paikallisiin tavoitteisiin. Alemmilla kaavatasoilla tällainen yhdistäminen voi olla vaikeaa kuntien osaamisen ja resurssien vaihtelevuuden takia. Maakuntakaavan tulisi myös toimia ohjeena yleiskaavaa laadittaessa. Maakuntakaavan ohjausvaikutuksen pitäminen nykyisen kaltaisena on perusteltua, sillä se on ylin kaavataso ja monella alueella myös ainoa voimassa oleva kaava.

Maakuntakaavamääräyksiä koskevassa perustelutekstissä mainitaan suojelumääräysten mahdollinen määräaikaisuus. Asiaa ei perustella eikä avata tarkemmin. Museo pitää mainintaa turhana, sillä lähtökohtaisesti suojelumääräykset ovat pysyviä. Ensisijaisesti kaavamääräyksiä tulisi muuttaa kaavaa muuttamalla.

Kommentit luvusta 5 Yleiskaava

Yleiskaavan sisältövaatimuksissa tuodaan esille rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnon monimuotoisuuden vaaliminen ja se, että nämä seikat on selvitettävä ja otettava huomioon yleiskaavaa laadittaessa. Tämä muotoilu jättää kokonaan huomiotta kiinteät muinaisjäännökset ja muun arkeologisen kulttuuriperinnön. Kulttuuriympäristöä koskevissa lainkohdissa käytettävien termien on selkeästi ja yksiselitteisesti katettava rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö ja kulttuurimaisema. Tämä koskee myös yleiskaavamääräyksiä koskevaa pykälää, jossa jää arvailujen varaan sisältykö arkeologinen kulttuuriperintö pykälän mainintaan kulttuurihistoriallisista arvoista.

Pykälässä 34 kohdassa 2 säädettäisiin olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja infrastruktuurin hyödyntämisestä. Tämä on erinomainen lisäys ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen sekä rakennetun kulttuuriympäristön kannalta.

Yleiskaavamääräyksiä koskevan pykälän perustelutekstissä on myös maininta suojelumääräysten mahdollisesta määräaikaisuudesta. Alueellinen vastuumuseo kokee määräaikaisten suojelumääräyksien vaikeuttavan kulttuuriympäristötyötä sekä heikentävän kulttuuriympäristökohteiden säilymisedellytyksiä oleellisella tavalla. Tosiasiallinen riski määräaikaisiin suojelumääräyksiin liittyen lienee se, että niitä tullaan todennäköisesti käyttämään väärin, jolloin suojelutavoitteet sekä määräaikaaisesti että pysyvästi määrittyinä hämärtyvät.

Erilaisia kulttuuriympäristökohteita yhdistää useassa tapauksessa niiden pitkä ikä ja merkitys historiassa. Tästä syystä suojelumääräyksen määräaikaisuus säilymisedellytyksien määrittäjänä on vaikeaa hahmottaa. Ensisijaisesti kaavamääräyksiä tulisi muuttaa kaavaa muuttamalla.

Kommentit luvusta 6 Asemakaava

Asemakaavaa koskevissa sisältövaatimuksissa kulttuuriympäristön mainitaan vain rakennetun ympäristön ja luonnonympäristöjen vaaliminen, eivätkä vaatimukset tunnista arkeologista kulttuuriperintöä. Asemakaavan suojelumääräysten osalta mainitaan maisema, luonnonarvot ja rakennettu ympäristö sekä kulttuurihistorialliset arvot, mutta arkeologinen kulttuuriperintö jää edelleen tunnistamatta. Kulttuuriympäristöä koskevissa lainkohdissa käytettävien termien on selkeästi ja yksiselitteisesti katettava rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö ja kulttuurimaisema.

Kommentit luvusta 7 Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat erityiset säännökset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 8 Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Tuulivoimarakentamista koskevien kaavojen sisältövaatimuksissa on maininta, ettei tuulivoimarakentamien saa aiheuttaa merkittäviä haitallisia maisemavaikutuksia. Museo pitää mainintaa tarpeellisena. Vaikutukset tulisivat tutkittavaksi kunkin hankkeen tapauskohtaisista olosuhteista lähtien.

Kommentit luvusta 9 Aurinkovoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Sisältövaatimusten mukaan aurinkovoimarakentamista ei saisi osoittaa ojittamattomille luonnontilaisille suoalueille eikä merkittävässä määrin metsämaalle. Kosteikkojen kulttuuriperintö on vielä huonosti tunnettu ja maan luonnontilaisissa soissa on paljon etenkin arkeologista tutkimuspotentiaalia. Suuri osa Suomen arkeologisesta kulttuuriperinnöstä sijaitsee myös metsäalueilla. Merkittävänä rakentamisena pidetään aina pinta-alaltaan vähintään kymmenen hehtaarin kokoista aurinkovoimalaa, jonka ylittävä koko edellyttäisi aina kaavoitusta. Tämä on aurinkovoimalahankeprosesseja selkeyttävä ja odotettu lisäys, joka yhdenmukaistaa käytäntöjä ja antaa selkeämmät työkalut vaikutusten arviointiin ja selvityksiin.

Kommentit luvusta 10 Ranta-alueita koskevat erityiset säännökset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 11 Kaavoitusmenettely ja vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

Luonnoksessa esitetään lisäystä, jonka mukaan asemakaavatyössä on arvioitava kaavan todennäköisesti merkittäviä vaikutuksia suhteessa rakentamisen kustannuksiin. Alueellisen vastuumuseon kokemuksen mukaan rakennusperintökohteisiin liittyvien korjauskustannusten selvittäminen objektiivisesti on haastavaa. Kertynyt korjausvelka sekä niistä juontuvat kustannukset ovat yleisimmin käytettyjä purkamisperusteita. Luonnokseen esitetty lisäys ei saisi johtaa siihen, että kaava-alueen rakennuskannan säilymisedellytyksiä arvioitaisiin lähtökohtaisesti taloudellisten kustannusten näkökulmasta.

Kommentit luvusta 12 Asemakaavan ja yleiskaavan laatimisaloite ja asemakaavan ja yleiskaavan laatiminen yhteistyössä maanomistajan kanssa

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 13 Merialuesuunnittelu

Merialuesuunnittelun osalta kulttuuriperintö on mainittu pykälän 92§ perusteluissa, jonka mukaan suunnitelmaa laadittaessa on kiinnitettävä merialueen ominaispiirteisiin, joihin mm. kulttuuriperintö sisältyy. Suomen merialueilla on rikas vedenalainen kulttuuriperintö, joten museon näkemyksen mukaan se olisi syytä tuoda esille jo pykälätasolla. Lisäys olisi linjassa pykälässä mainittujen ympäristön ja luonnon säilyttämisen, suojelun ja parantamisen kanssa.

Kommentit luvusta 14 Kansallinen kaupunkipuisto

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 15 Valtion rajat ylittävät ympäristövaikutukset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 16 Pakkokeinot ja seuraamukset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 17 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksiantoa koskevat säännökset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 18 Muutoksenhaku

Lakiesityksessä valitusoikeutta rajattaisiin niihin, joiden oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa tapauksissa, joissa asemakaava laaditaan voimassa olevan yleiskaavan alueelle yleiskaavan ohjausvaikutuksesta poikkeamatta. Lisäksi valitusoikeus asemakaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä olisi rekisteröidyllä paikallisella tai alueellisella yhteisöllä toimialaansa kuuluvissa asioissa tapauksissa, joissa yhteisö olisi tehnyt 83§ 2 momentissa tarkoitetun muistutuksen kaavaehdotuksesta.

Kuopion kulttuurihistoriallisen museon näkemyksen mukaan ehdotettu valitusoikeuden rajaaminen on selvä heikennys kulttuuriympäristötoimijoiden ja -yhdistysten mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristönsä suunnitteluun ja käyttämiseen. Ehdotus on ristiriidassa lakiesityksen 1§ sekä siihen periaatteeseen, jonka mukaan vastuu kulttuuriympäristöstä kuuluu kaikille. Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin kuten Faron puiteyleissopimukseen, jossa korostetaan kansalaisten ja yhteisöjen mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin.

Kommentit luvusta 19 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksiantoa ja voimaantuloa koskevat säännökset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 20 Erinäiset säännökset

Ei kommentteja.

Kommentit luvusta 21 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Ei kommentteja.

Kommentit alueidenkäyttölain muuttamisesta (liitelaki, nimike muuttuu laiksi kaavojen toteuttamisesta)

Lausunto

11.07.2025

Asianro 4236/00.04.00/2025

Kaavojen toteuttamisesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 101 a § maanomistajan oikeudesta saada maakunta-, yleis- tai asemakaavan suojelumääräyksestä johtuvasta rajoituksesta metsätalouden harjoittamiselle kunnalta korvaus, jos rajoituksesta aiheutuu vähäistä suurempaa taloudellista menetystä. Museo toteaa, että luonnonsuojelulain ja metsälain lisäksi tähän tulisi lisätä myös muinaismuistolain suojelemat kiinteät muinaisjäännökset, joiden suojelu perustuu muinaismuistolakiin, ei kaavaan.

Kommentit rakentamislain muuttamisesta

Ei kommentteja.

Luonnos uudeksi alueidenkäyttöasetukseksi viimeistellään ja siitä pyydetään lausunnot syksyllä 2025. Jos haluatte jo nyt antaa siitä kommentteja, niin voitte tehdä sen tässä.

Ei kommentteja.

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Pertti Renvall, vs. museokeskuksen päällikkö

Piritta Häkälä, intendentti

Tytti Räikkönen, intendentti

Mikko Paalanen, intendentti

Liitteet

Jakelu

Ympäristöministeriö

Kuopion kaupunki

PL 228 (Tulliportinkatu 31)

70101 Kuopio

Puhelin: 017 182 111

www.kuopio.fi

Y-tunnus: 0171450-7